

Cultuur beïnvloedt Europese pensioenstelsels

Hoewel de EU maakt dat Europese landen steeds verder verknoopt raken, blijft het natuurlijk een lappendeken. De Europese samenwerking wordt nogal eens bemoeilijkt door verschillen tussen landen in cultuur en geschiedenis. Zie je die verscheidenheid ook terug in de Europese pensioenstelsels?

TEKST GERHARD SLUITER BEELD PATK

In Europa is op hoofdlijnen gekozen voor twee soorten stelsels, het Bismarck-model en het Beveridge-model. Veel continentale landen hanteren het Bismarck-model. Duitsland ligt gezien de naam natuurlijk voor de hand, maar je ziet het ook in landen als Frankrijk, Italië en Oostenrijk. Dit model kent een vrij groot overheidspensioen ofwel een vrij grote eerste pijler. Dat eerstelijerpensioen is veelal gebaseerd op een omslagstelsel, waarbij lopende pensioenuitkeringen worden betaald uit lopende premie-inkomsten. In de regel is het gerelateerd aan je arbeidsverleden; je inkomen en het aantal jaren dat je hebt gewerkt. Vaak is er ruimte voor een tweede pijler, maar dan gaat het om een relatief klein aandeel.

Het Beveridge-model zie je in landen als Nederland, het Verenigd Koninkrijk, Ierland en de Scandinavische landen. De eerste pijler is hier beperkter dan in het eerste model en voor iedereen gelijk. De gedachte erachter is een minimumbestaansinkomen. De tweede pijler, het aanvullend pensioen, is een stuk groter dan in het Bismarckmodel. In tegenstelling tot de eerste pijler is de

tweede pijler wel afhankelijk van je arbeidsverleden. En die tweede pijler is dan kapitaalgedekt.

De laatste jaren zie je dat steeds meer landen een enigszins hybride model gaan hanteren. Niet zuiver Bismarck of zuiver Beveridge, maar een combinatie van elementen. Steeds meer landen ontwikkelen een vorm van kapitaaldekking, ook om de vergrijzing het hoofd te kunnen bieden.

Rijnlands versus Angelsaksisch model

Kunnen we die verschillen verklaren? Alleen met de nodige slagen om de arm en

noodgedwongen met een aantal generalisaties. Geleidelijk hebben zich in Europa twee economische modellen ontwikkeld: het Rijnlandse en het Angelsaksische. In het Angelsaksische model staat het creëren van aandeelhouderswaarde voorop. In het Rijnlandse model is er meer aandacht voor de overige stakeholders, en ligt er meer macht bij sociale partners. Het is het model dat ook in Nederland overheersend is. Je ziet dat in Nederland veel ruimte is voor de tweede pijler, waarin werkgevers en werknemers het voor het zeggen hebben. Datzelfde geldt voor de Scandinavische landen. De Rijnlandse benadering past dus beter bij 'Beveridge'.

Duitsland

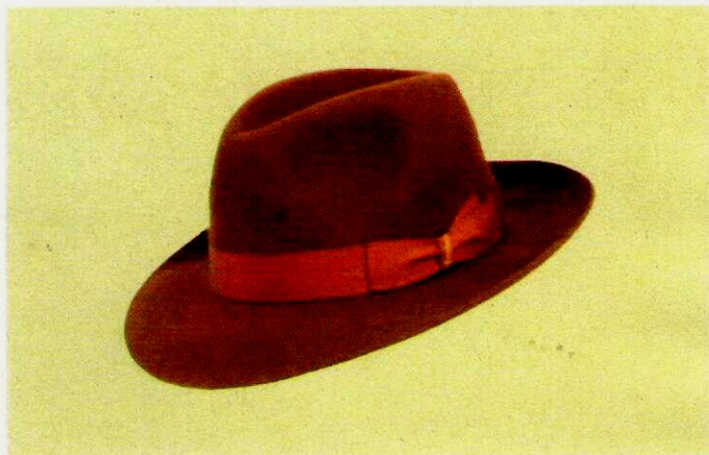
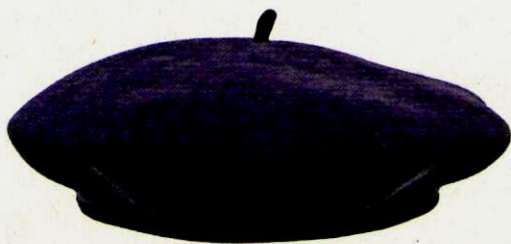
Daar stuiten we meteen op een probleem. Een land als Duitsland hanteert ook het Rijnlandse model, en kent 'Bismarck' als pensioenstelsel. In het Verenigd Koninkrijk is het precies andersom. Voor de Duitse afwijking vinden we een historische verklaring. Voor de oorlog experimenteerden de Duitsers al met een kapitaalgedekt pensioenstelsel. De hyperinflatie uit de jaren 30 van de vorige eeuw maakte daar een eind aan en sindsdien zijn ze er huiverig voor. Bovendien kunnen we in Duitsland ook wel

In Europa is op hoofdlijnen gekozen voor twee soorten stelsels, het Bismarck-model en het Beveridge-model

Beveridge-elementen aanwijzen; Duitsland kent inderdaad een grote eerste pijler, maar je ziet daarnaast dat veel Duitse bedrijven ook een pensioenvoorziening hebben die zo'n beetje tussen de tweede en derde pijler in hangt, de boek-reserve regelingen. Die lopen via de werkgever, die een 'zorgplicht' heeft ten opzichte van zijn werknemers.

Engeland

Misschien is het Verenigd Koninkrijk nog het lastigst in dit model in te passen. Dat land kent immers het Angelsaksisch model, en de wijze waarop de pensioengelden bestuurd worden, laat zich goed met Nederland vergelijken. Maar in Engeland heeft de werkgever wel een machtiger positie. Hij heeft bijvoorbeeld bij het beleggingsbeleid een veel grotere vinger in de pap dan in Nederland, en is bij de DB-regelingen ook aansprakelijk voor een tekort in het fonds. De positie van de vakbond is daardoor veel minder sterk.

Frankrijk

In Frankrijk ligt het weer anders. De overheid verzorgt een groot gedeelte via het staatspensioen. Daarnaast kent Frankrijk een soort 'pijler 1b': private partijen, aangestuurd door de sociale partners, verzorgen op omslagbasis een aanvullende pensioenvoorziening. Dat eerste én tweede pijler op omslagbasis zijn, is niet voor niets. Fransen hechten sterk aan solidariteit tussen generaties. De mensen die nu werken, betalen voor de oudere generatie; hun kinderen betalen voor hen. Wij noemen ons stelsel gebaseerd op solidariteit, maar de Fransen vinden dat bij ons elke generatie voor zich

Bepaalt de cultuur het pensioenstelsel of het pensioenstelsel de cultuur?

zelf betaalt. Dus juist een gebrek aan solidariteit. Een kwestie van cultureel bepaalde perceptie.

Nog een leuk weetje over Frankrijk, en trouwens ook over Duitsland: je bouwt wel afspraken op, maar die bleven tot voor kort voorwaardelijk totdat je een groot aantal jaren in dienst bent bij diezelfde werkgever. Moeilijk om te bepalen of die regel voortkomt uit de honkvastheid van de Fransen en Duitsers, of dat de pensioenregel de honkvastheid heeft bevorderd. Bepaalt de cultuur het pensioenstelsel of het pensioenstelsel de cultuur? Feit is dat het de arbeidsmobiliteit flink hinderde. Onder druk van Europa zijn de wachtperiodes in ieder geval voor tweedepijlerpensioenen flink korter geworden.

België

Ook in België zien we een fraaie parallel tussen cultuur en pensioenstelsel. Nederlanders hebben de naam, maar Belgen zijn veel individualistischer, wars van collectiviteit. Iedereen wil bijvoorbeeld zijn eigen huis bouwen, naar eigen inzicht. Daardoor ziet

het er allemaal ook wat rommeliger - of zo je wilt levendiger - uit dan hier. Wat wij zien als de basis van ons pensioenstelsel, het delen van het langlevensrisico, is in België ondenkbaar. Het kan voor Belgen niet zo zijn dat je op je 66ste zou overlijden en dat dan je hele opgebouwde vermogen niet naar erfgenamen gaat, maar naar de collectieve pot. De Belg spaart in de tweede pijler voor zichzelf.

Oostblok

De voormalige Oostbloklanden kennen natuurlijk een heel eigen geschiedenis en een eigen problematiek op pensioengebied. Begin van de jaren 90 gingen die landen abrupt over op marktdenken en de liberale ideologie. Ze moesten toen weer nadenken over hun pensioenvoorziening. Ze hebben daarbij veelal het voorbeeld van Latijns-Amerikaanse landen gevolgd, waar regelingen vooral individueel zijn. Uit de communistische tijd komt mogelijk de huiver voor collectiviteit voort.

Zuidelijke stelsel

De cultuur in de zuidelijke landen is weer wat relaxter, minder gericht op regels. Zien we dat nog terug in de pensioenen? We zien wel dat men in het Zuiden private partijen wantrouwt als het gaat om het pensioen. De enige partij die men de pensioenvoorziening toevertrouwt, is de overheid. Dat vertaalt zich in een grote eerste pijler. In elk geval is het niet meer zo dat de Zuiderling relaxed vroeg met pensioen gaat. Vroeger was dat vaker zo, maar onder invloed van de economische crisis zijn de Europese pensioenleeftijden steeds verder naar elkaar toe gekropen. |